

På sporet av Wergeland i Fenstad

- Bøndene i Nes har god raad og lever flottere end hva jeg haver leilighet til, men naar det gjelder at honorere de kirkelige forretninger er de knebne nok, bemerket gamle prost Finckenhagen på Nes pres-tegård. Henrik Wergeland hadde nettopp fortalt om de to selskapene han hadde vært i på båtreisen gjennom Fenstad.

Av Eva Nordbye

Replikken står gjengitt i Hans Tønsagers «Barndoms og ungdoms-minde om Henrik Wergeland» utgitt i 1897. Wergelands reisekame-rat skrev dagbok fra reisen gjennom Nes, Odalen og Vinger. Den startet «baadsskyds nedover Vormen» fra Eidsvoll. I sitt korte intense liv rakk dikteren mange slike turer bygdi-mellom, enten til fots, med båt eller hesten «Veslebrunen».

Politikk over et glass

Jubelolding Finckenhagens reaksjon på selskapligheten i Fenstad bringer oss rett inn i ett av datidens hete politiske tema: kirketienden. Der som i det meste annet førte Henrik Wergeland an den radikale, nasjo-nalpolitiske fløyen i 1830-årene. Derfor svarte han Finckenhagen slik denne dagen:

«Bøndene vilde også have noget at sige. De behøvde nu ikke lenger lade seg styre af embetsaristokrati-et.»

Det var to politiske medspillere han

var innom på den omtalte båtturen: Ole Grinder og Ole Walstad. Hans Tønsager beskriver det i boka slik:

«Da de var kommet så langt som til Grinder, måtte de opp å hilse på Ole Grinder, en ivrig opposisjons-mann. De ble der hele dagen, og om aftenen ble det selskap.

Følgende aften var det også selskap hos Ole Walstad. Her oppholdt seg for tiden Georg Krogh som skulle utdanne Ole Walstad til stor-tingsmann. Han ble som Wergeland en ivrig radikal politiker, og poli-tikk ble her samtaleemnet.»

På Øvre Valstad lever fortsatt etter-målet. Da selveste Wergeland titt og ofte kom gående stien opp fra elva for å diskutere politikk over et glass.

Norges første bibliotek

Ole Grinder blir av eventyrforteller Peter Christen Asbjørnsen omtalt som en gretten kranglefant som plager Asbjørnsen med alle mulige politiske problem. Det var Grinder som testamenterte en rekke av bøkene til det første folkebiblioteket som folkeopplysningsforkjemperen Wergeland fikk opprettet.

Boksamlingen ble opprettet i Fenstad i 1831 - som den første i Norge!

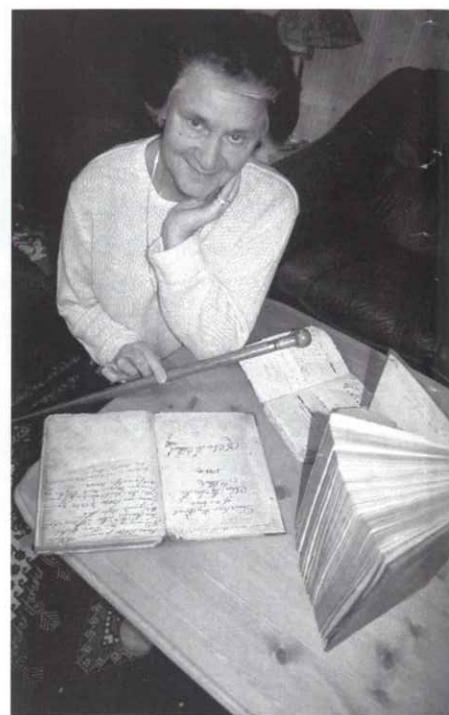
Enkelte har beskyldt dagens fen-stadsogninger for å være seg selv nok ved å takke nei til felles 17.

mai-feiring for hele Nes.

Fenstadsogningene ville også for 170 år siden rå seg selv. I

Wergelands samlede verker står bemerket:

«Flere av Fenstad annex's almue have ytret ønske om særskilt fra hovedsognet at indrette bogsam-ling».

WERGELANSMINNER: Forsatt fins i Fenstad restene etter Norges første bibliotek. På Øvre Valstad har Eva Valstad pekestokken som Ole Walstad svingte under sine taler, men den omfattende brevvekslingen mellom Wergeland og Walstad er på villspor.

Slik ble det. Fenstad fikk den eller første av de boksamlingene Wergeland tok initiativet til. Det må i denne forbindelse være lov å minne om at innleveringsfris-ten for disse bøkene gikk ut for hundre år siden. Restene, 27 av 116, står i dag oppbevart i Fenstad kir-kestue.

17-mai-feiring

Henrik Wergeland kjempet fram feiringen av nasjonaldagen. Ole Walstad støttet saken og var kjent som en ivrig 17-taler. I Wergelands samlede skrifter blir en tale av Ole Walstad fra en 17-mai-feiring i Nes gjengitt. Wergeland skriver at rundt

500 bønder, fra 80-årsalderen til veslingen på 12 med kringle i neven, var samlet på en haug under gården Vormsund.

Fenstadsogningenes storbåt kom med de første 50 menneskene og et stort musikkorps.

Dette skjedde med Wergelands ord «i den dejlige egn hvor de mest majestiske av Norges floder, Glommen og Vormen, haver at stevne».

Om elvemøtet har han skrevet diktet «Vormens og Glommens Samstevne». Første vers lyder slik:

*Skjøn-Vorma, det yndige Mjøs-barn svam
saa lystig til Stornæs fram,
at møde Glom sin kjærest,
der kommer fra Finnegam
Ved Fosseje-spalt
Hun bøjer alt
sin Svane-hals lyttende ned:
Hun hører hans Røst:
ved funna i Øst
Glom raaber et høit «Guds Fred!»*

Starvals klarinetter

Bondesønnen Ole Bøhn satte melodi til diktet. Starvals klarinetter er omtalt lenger ned i diktet. Det var musikkorpsset fra Starvaren (Fenstad) Wergeland sendte bud etter da han i 1832 arrangerte den store festen ved Tynsåk i Eidsvoll til forfedrenes minne. Den som takket Wergeland for festens berømte tale var Walstad. De to var kampfeller gjennom tredveårene, men skilte syn i jødesaken i 1842.

Ole Walstad skrev i Wergelands avis Statsborgeren under psevdonymet Ola Normand.

Da formannskapsloven kom i 1837, ble Ole Walstad den første ordfører i Nes. I Eidsvoll ble Lars Tønsager ordfører. Det er Tønsagers sønn, Hans, som har skrevet ned minner om Wergeland slik lokalmiljøet kjente ham.

Ungdomssvermeri

Lars Tønsager var Wergelands beste venn blant bøndene i Eidsvoll.

«Bygdens gjeve stortingsmann» var en av de få Wergeland hørte på. Den mektige Eidsvoll-bonden sa imidlertid nei da Wergeland fridde til hans datter Albertine. Eidsvoll

bygdebok forteller historien: Etter et større drikkelag hjemme hos Tønsager fridde Wergeland til Tønsagers datter Albertine. Det var noe han ymtet frampå før, og Tønsager visste at Albertine var glad i Wergeland. Men han svarte «Hold opp med dette, Henrik». Da Wergeland ikke vil gi seg, føyde han til: «Den mann som tenker gifte seg, bør være såpass kar at han kan forsørge en hustru».

Da Wergeland senere forelsket seg i Amalie Bekkevold som skulle bli hans kone, var det Albertine han tydde til som døråpner. «Vær så god, min snille veninde», skrev han til Albertine i mai 1838 da hun var på besøk hos sin far på hans stortingshybel i Oslo, «gjør mig den fornøjeelse at reise med deres veninde». Amalie og Henrik giftet seg i 1839.

En Wergelandsdrøm

Albertine giftet seg sannsynligvis året etter. Da med Gulbrand Syversen på Veset i Fenstad. Det er usikkert hvor mye Wergeland så sitt ungdomssvermeri da hun bodde i Fenstad. En artikkel fra tidsskriftet Urd i februar 1940, skrevet til minne om Albertines datter Thora Veset, hevder at Wergeland ofte kom på besøk til Veset, ridende på Veslebrunen. Den forteller at

Albertine i alle år levde sterkt opp-tatt av minner fra «Wergelandstiden». Wergeland-byste, diktbøker og stoler fra Wergelands hjem viser at minnet om ham ble dyrket på Veset. Camilla Collett, Henriks søster og Albertines venninne, skal ha sagt at «Henriks varige kjærlighet er Albertine». Diktet «Stella i verkenskjolen» skal være skrevet til Albertine. Her er et av versene.

*Stella spænder det Lams Uld
jeg ifjor fik til at blomstre
ved Hegløv og Salt, paa Væverstolen.
Ak, ak, mit Hjerte slaaer saa hurtigt
som spolen!*

PERSONENE I ÅRSTALL

Henrik Wergeland 1808-1845, kom til Eidsvoll i 1817, embetseksamen og lyrikerdebut i 1829

Ole Walstad 1799-1877, stortingsmann 1836-37 og 1842-1869

Lars Tønsager 1788-1873, stortingsmann 1830-35 og 1839-53

Albertine Tønsager Veset 1813-1898

Camilla Collett 1813-95

WERGELANDS-MINNER: På Veset dyrket Albertine Tønsager Veset minnene om sitt ungdoms svermeri.